

A hiba és a bűn

Ha egyszer lesz valaki, aki megírja a 21. század első évtizedének magyar politikai pitavalját, két esetet egészen bizonyosan nem fog kihagyni az izgalmasnak ígérkező kötetből. Az egyik a brüsszeli ereszcsonatornán meztelenül leereszkedő alaptörvényszerző európai parlamenti képviselő, a másik pedig a miniszterségből polgármesterségbe süllyesztett nyilas tömeggyilkos unokája. Mindkettőt hallgat, menekül a nyilvánosság elől, ám a párhuzamnak ezzel vége. Az első eset akár komikus is lehetne, ha a törvénytár nem őrizné a kereszténységről, családról, nemzetről írott veretes szavakat, melyekben írójuk, mint gyászos produkciója később bebizonyította, már megírásuk pillanatában sem hihetett. A másik eset első pillantásra tragikusnak tűnhet, de mint Ács Dániel YouTube-ra kikerült dokumentumfilmjéből kiderül, hiányzik belőle a tragédia nélkülözhetetlen kelléke, a katarzis.

Machiavelli óta tudjuk persze, hogy a politika világa jón és rosszon túl való, ahol nincs se bűn, se erény, csak siker és kudarc. Innen nézve amit a két politikus tett, arról Talleyrand azt mondaná, hogy „ez több mint bűn, ez hiba.” A ravasz túlélő cinikus mondása azonban nem számol azzal, hogy a hatalom szuverén akarásának a morális rendkívüliség csak látszólag természetes tere, mivel legyen ő bármilyen magasan is, nincs egyedül, számolnia kell a politika világán kívülállókkal, akik morális rendjének a politikai cselekvő ha akarja, ha nem, meg kell

feleljen. A politikusok nem hibáik, hanem bűneik miatt buknak meg. Közismert példát említve Shakespeare pitavaljában Claudius dán király első pillantásra sikeres, szemben a sikertelen Hamlettel, akiből nem lehetett király, pedig joga lett volna rá. A szimpla bűnügyi történet attól lesz tragikus, hogy Claudius sikere nyomban semmissé válik, mihelyst Hamlet szívós igyekezete nyomán kiderül a bűn, mely nélkül Claudius sosem léphetett volna trónra. A király sikerét a bűn kaszálta el.

Ács Dániel filmje folyamatosan feszültségben tartja a nézőt. A korabeli híradókból vett részletek, a megkérdezett szakértők válaszai, a felállítás idején készült mozgóképfelvételek jól megszerkesztett együttese a jelenben emelt turulos emlékművet az időbe ágyazza, melynek mélyéből hatalmas szenvedés és fájdalom tör elő, ami azonban láthatóan nem volt elég ahhoz, hogy a turulszobor fennmaradásáért küzdőkben feléledjen a mitikus madár által fémjelzett gyilkosságok áldozatai iránti együttérzés. A film erősen kezd, amikor már az első percekben bejátssza a túlélő Bokorné Szegő Hanna Steven Spielberg síron túli videótárában őrzött vallomásából vett szavakat, melyek később folytatódnak, hátborzongató hitelességgel felelevenítve az elfogatást, a kínzást, a levetkőztetést, majd a turulos emlékműtől kőhajításnyira lévő nyilasház pincéjéből a Duna-partra vezető utat. A pártszolgálatosok dermesztő hidegben, kará-

csony estéjén hajtották a levetkőztetett halálra szántakat a rakpartra, ahol a menetet vezető, reverendába bújt ördög, egykori minorita szerzetes, Kun András karácsonyi ajándékként megkegyelmezett a menet tagjainak.

Ács Dániel dokumentumfilmjének főszereplője egy sikeres polgármester, akit a kerületében élő választópolgárok többsége 2006 óta négyévente újraválaszt. A kerület Budapest hányatott sorsú kerületei között is kirí különleges múltjával, melynek minden esélye megvolt arra, hogy eltűnjön az idő feneketlen kútjában. A kerület korábbi polgármestere 2005 októberében felavatott egy 4,4 méter szárnyfesztávú, hat méter magasról letekintő turulmadarat, mellyel a kerületben a második világháború idején meghalt áldozatok emlékét kívánta megörökíteni. Ács Dániel filmjében látjuk, hogy a turul már felállításának pillanatában botrányt kavart, a főváros akkori vezetése a lebontását rendelte el, de a bontásra a szélsőjobb által toborzott tömegek tiltakozása miatt sosem került sor. A szobor talapzatán nevek voltak olvashatók, akikről az arra járó eleinte azt gondolhatta, hogy mindegyik név egy-egy áldozatot jelöl.

Szaúd-Arábiában bárhol leszúrnak egy botot, olaj fakad a lyukból, a magyar Alföldön hasonló technikával gyógyvíz fakasztható. Budapest tizenkettedik kerületében, éppen arrafelé, ahol a turul bontogatja bronzszárnyait, bárhova szúrjuk pálcánkat, nem olaj, nem termálvíz, hanem vér szökken fel. Az emlékmű felállítása ezért nem hiba volt, hanem bűn, melynek politikai elismerése azonban mind a mai na-

pig várat magára. Az emlékművet felállító polgármester elég fapados elme volt ahhoz, hogy ne mérje fel, mit tett, amikor lehetővé tette ennek az emlékműnek a felállítását éppen ott, ahol a XII. kerületi nyilas párt-szervezet nekivadult tagjai 1944 végén és 1945 elején, egészen uralmuk végső pillanatáig népiirtással foglalkoztak.

A kerületben jelenleg regnáló polgármesternek pechje, hogy az emlékművön olvasható mártírok listáján ott szerepelt a nagyapja neve is, akiről Rab Lászlónak a *Mozgó Világ* 2019-es nyári dupla számában megjelent oknyomozó írása derítette ki, hogy egyike lehetett a legvérengzőbb gyilkosoknak. Ács Dániel filmjének végén látjuk a választók jóvoltából a képviselő-testületbe juttatott figurákat, akik megszavazzák, hogy vértenger ide, vértenger oda, ők nem engedik, hogy a bronzmadár elrepjen a helyről, ahova a korábbi polgármester akarata állította. Amit még soha sehol senki nem látott, az a jelenet, amelyben a polgármester szerényen tartózkodik, nem nyilvánít véleményt, mintha nem tudná, amit a film minden nézője pontosan tud, hogy döntésével tömeggyilkosokat fedez, akik között ott volt a nagyapja is. Tartózkodása semmibe veszi az emlékmű szomszédságában lévő épületekben bestiálisan meggyilkolt zsidó férfiak és nők emlékét, mintha újjászületett volna benne Pilátus, aki Jézus elítéltetésének sorsdöntő pillanatában képmutatóan megkérdezte, hogy „mi az igazság?”.

A filmben elmondott történelmi történet ebben a jelenetben válthatna át tragédiába, ekkor derülhetne ki, hogy a hiba valójában bűn, melynek nem lehet más büntetése, mint a

bukás. A tragédia azonban elmarad. Korábbi felvételek mutatják, hogy a polgármester szeméből könnyek fakadtak, amikor szembesült a ténynyel, hogy nagyapja tömeggyilkos volt. Szappanoperába illő színészkedése azonban csak taktika volt. Nem bontatja le a bűnök helyszínén emelt hazug emlékművet, mert tudja, hogy választóiban nincs büntudat.

A magyarországi holokauszt óta eltelt több mint hetven év kevés volt arra, hogy a hajdani elkövetők, haszonélvezők, néma cinkosok leszármazottai magukba szálljanak, és elismerjék az égbekiáltó bűnt, amiért ők maguk nem tehetők felelőssé, hiszen nincs senki köztük, aki akkor élt volna. Azonban a hajdani áldozatok leszármazottai is élnek, s a velük való együttélés békéje megkövetelné a múlt transzgenerációs bevallását. A Magyarországon végzett jelenkori közvélemény-kutatások eredményei azt mutatják, hogy a megkérdezetteknek legfeljebb a fele osztja azt a nézetet, hogy százezrek sorsfosztása nem lett volna lehetséges a magyar csendőrség, közigazgatás, államvasúti szervezet közreműködése és a haszonélvező lakosság támogatása nélkül. A megkérdezettek másik fele a népirtásért való felelősséget a németekre, a velük szemben álló szövetséges hatalmakra, sőt magukra a zsidókra hárítja. A főváros tizenkettedik kerületének polgármestere nyilván jól ismeri ezeket a közvélemény-kutatási adatokat, melyek feltehetően a kerület választópolgárainak körében sem mások.

A Magyarországon 1944. március 19. után történtek kollektív elfojtása jegyében született helyi emlékmű előfutára volt egy másik, hazug üzenetét az egész nemzetnek címző em-

lékmű. Mindkét emlékmű ideológiai alapja a brüsszeli lakásban rendezett orgiából ereszcatornán menekülő férfi fejében született nemzeti hitvallás, mely szerint a magyar állam 1944. március 19-én „elveszítette önrendelkezését”. A magyarság egészségéhez szóló emlékművet az ország fővárosának reprezentatív terén létrehozott zavaros szellemiségű szoborpark egyik darabjaként emelték a kormány akaratából 2014-ben. Az emlékmű középpontjában Gábiel arkangyal androgün szabású alakja áll, melynek meztelensége kacéran kivillan a testére csavarodó lepel alól. Az arkangyal jobb keze a magyar államiságot jelképező országalmát tartja, melyre a Németországot jelképező sas éppen lecsapni készül. A gyengébbek kedvéért a sas jobb lábára az emlékmű alkotója, Párkányi Raab Péter 1944 feliratú gyűrűt helyezett. Az arkangyal meg a sas egy hét méter magas timpanonos kapuzatban látható, a háttérben kétoldalt részben csonka oszlopokkal.

Az emlékmű esztétikai értéke senkinek sem lehet kétséges, aki már látott kerti törpét vagy édeskés nipp figurákat keresztanyja vitrinjében. A XII. kerületben emelt Turul-emlékmű Szabadság téri ideológiai rokonával szemben azonban kvalitásos munka. Szmrecsányi Boldizsár turulja messze nem illik bele a millenniumi években kezdődő turulhype keretében tucatszámra készült turulok sorába, melyekből négy ott gubbaszt ma is az egykori Ferenc József híd pilonjai tetején, de jutott belőlük a budai Várba és szerte a Kárpát-medencébe. Szmrecsányi turulja félelmetes, kegyetlen, gyilkos madár, tökéletesen felidézi a szelle-

met, mely 1944 végén és 1945 elején ártatlan, védtelen, megbélyegzett áldozatok ezreit ítélte kínhalálra. A művészi igazság felülkerekedett az ideológiai hazugságon.

Ha nem épül meg az emlékmű, nem lett volna ok, hogy Ács Dániel elkészítse dokumentumfilmjét, melynek nézőinek száma jelen cikk megírásának idején már meghaladta a kétszázézetet, s ez a szám még messze van a tetőzéstől. A film semmi új tényt nem tár fel a Turul-emlékmű iszonyatos előtörténetéről, melyet az ilyesféle információkra fogékony pár ezernyi érdeklődő már alaposan ismerhetett Pelle János, Csonka Laura és Zoltán Gábor írásaiból. Bánki Miklós és Simonyi Andrea 2013-ban hasonló témában készített filmjét húszezernél kevesebben nézték meg.

A hallgatás, elfojtás, felelősségáthárítás bűvös körét az igazság megtörheti, de csak akkor, ha eléri a lélektanilag ellenérdekelt, jóra rest tömegek ingerküszöbét. Nyugat-Németországban 1979. január 22. és 26. között több mint húszmillióan nézték meg a *Holocaust* című, Hollywoodban készített tévésorozatot, mely a sorozat írói által kitalált Weiss család polgári jómódból a haláltáborig vezető tragikus útját mutatta be. A hatórás, négyrészes sorozat gátat szakított, megteremtve

a kritikus tömeget, mely rádöbrent arra, hogy ami Németországban 1933 és 1945 között történt, az nem hiba, hanem bűn volt.

A hiba bűnként való transzformációjában Ács Dániel műve fordulópontot jelenthet, mivel ez a film nem a hagyományos, vetítőtermekben vagy központilag szerkesztett tömegkommunikációs műsoráramban érhető el, hanem a nyilvánosság szerkezetét radikálisan megváltoztató új, közösségi médiában, melynek nincs központja. A közösségi média közegébe került tartalmak vírus módjára terjednek, s nincs külső erő, ami a terjedést megállíthatná. A YouTube platformja által korlátlanra tágitott vetítési térben létrejöhethet a kritikus tömeg, mely a polgármester hibáját bűnné transzformálva kikényszeríti bukását. Ács Dániel filmje sok százezernyi nézőt taníthat meg arra, hogy Szmrecsányi szobrában meglássák a művészi igazságot, mely felülkerekedik az ideológiai hazugságon. Ha ez bekövetkezik, rájövünk arra, hogy a turul hazatalált.

A gyilkosok emlékműve, 2021. Rendező: **Ács Dániel**, fényképezte: **Botos Tamás, Körösi Máté, Budai Balázs**. 444.hu.